

Дружененко Р.С.

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ В ФОРМИРОВАНИИ РИТОРИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА

В статье рассматривается вопрос влияния национально-культурного языкового компонента на формирование риторической личности школьника. Автор доказывает ценность и необходимость использования на уроках риторики соответствующих текстов.

Ключевые слова: риторическая личность, национально-культурный компонент, фольклорные и религиозные дискурсы.

Druzenenko R.S.

THE NATIONAL AND CULTURAL COMPONENT IN FORMING OF RHETORICAL PERSONALITY OF SCHOOLBOY

The main point of the article is the influence of the nationally cultural linguistic component on the bringing up of the rhetorical personality of pupil. The author proves the value and necessity of the usage of the rhetorical corresponding texts at the lessons.

Key words: rhetorical personality, the national and cultural component, folklores and religious diskurses.

УДК 372.851:373.31

Коваль Л.В.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК ВПЛИВУ НА ЯКІСТЬ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються нові концептуальні підходи до модернізації змісту математичної підготовки молодших школярів як найважливішого чинника впливу на якість початкової освіти.

Ключові слова: інноваційна діяльність, креативність, проектно-технологічна культура вчителя.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку чотирирічної початкової освіти в Україні свідчить, що її оновлення відбувається в контексті ідей гуманізації, запровадження компетентнісного підходу, варіативності змісту, форм, методів і засобів навчання молодших школярів. Нормативне забезпечення такого підходу закладено в Державному стандарті початкової загальної освіти, у типових навчальних програмах. Водночас у епіцентрі уваги освітян знаходиться проблема якості шкільної освіти, хоча саме поняття “якість освіти” в педагогічному мовленні вживається порівняно недавно. Ще десятиліття тому в цьому контексті говорили про якість знань, контроль, перевірку, оцінювання, відсоток успішності, тобто йшлося про окремі результати навчальної діяльності школярів, а не про якість освіти в цілому.

Лише на початку ХХІ століття цей термін з’явився в нормативних і довідкових виданнях. Так, у вперше виданій в Україні “Енциклопедії освіти” (2008 р.) вміщено серію статей з цієї проблеми: про якість вищої освіти, якість дошкільної освіти, якість особистості, моніторинг якості освіти, оцінювання навчальних досягнень учнів, критерії та показники якості навчальної діяльності та ін. [1: 1017]. Широке введення нової термінології в мовний обіг насамперед відображає зміну цілей освіти загалом і початкової математичної зокрема, а отже, передбачає істотно інші підходи до розуміння того, якою має бути якісна шкільна освіта.

Метою статті є висвітлення концептуальних підходів щодо модернізації змісту математичної підготовки молодших школярів як найважливішого чинника впливу на якість початкової освіти.

Аналіз дидактико-методичної літератури (М.Богданович, Н.Істоміна, Л.Кочина, О.Митник, О.Я.Савченко, З.Слепкань, С.Скворцова, Л.Сухіна, Л.Петерсен та ін.) свідчить, що від того, якими є мета та теорія відбору змісту, наскільки точно він співвідноситься з потребами та можливостями молодших школярів, значною мірою залежить ефективність початкової математичної освіти. Проте останнім часом все більше поширюється ідея удосконалення початкового курсу математики на основі надмірного включення елементів логіки. Такий підхід, на нашу думку, викликає занепокоєння, оскільки в подальшому може призвести до втрати того позитивного, що було досягнуто у вітчизняній методиці навчання математики. У зазначеному контексті слід наголосити, що пріоритетом державної освітньої політики є рівний доступ до якісної шкільної освіти, тому настав час об'єднати зусилля науковців щодо модернізації змісту математичної підготовки молодших школярів, який би відповідав сучасним досягненням психолого-педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. Наш педагогічний досвід та спеціальні дослідження свідчать, що модернізація змісту початкової математичної освіти має втілювати інші ідеї, а саме: 1) конструювання змісту на засадах гуманізації, цілісності, наступності, загальнолюдських і національних цінностей, потреб загальнокультурного розвитку молодших школярів; 2) застосування державного стандарту як основного механізму нормативного регулювання змісту, реалізації його вимог щодо математичної освіченості молодших школярів та інформаційної насиченості обсягів навчального матеріалу; 3) запровадження компетентнісного підходу до відбору змісту початкової математичної освіти; 4) варіативність реалізації державного стандарту шляхом упровадження інноваційних технологій загальнонавчального та предметного значення, що забезпечує технологізацію змісту й процесу навчання молодших школярів; 5) формування міжпредметних і предметних (математичних) навчальних компетенцій, які мають бути найважливішим особистісним надбанням кожного випускника початкової школи; 6) інтеграція як принцип конструювання і реалізації змісту, де інваріантною частиною є засвоєння знань про цілісність світу, взаємозв'язок між різними математичними явищами, властивостями, набування індивідуального досвіду розв'язання різних типів навчальних (сюжетних) і життєвих задач (серед яких є обов'язковими творчі та з логічним навантаженням) тощо; 7) цілеспрямоване збагачення змісту мотиваційним, виховним і розвивальним матеріалом; 8) упровадження в підручники з математики для молодших школярів завдань, які готують їх підсумкового контролю якості навчальних досягнень через проведення моніторингових досліджень на різних рівнях; 9) орієнтація учителів початкової школи на професійну діяльність в умовах створення інформаційно-комунікаційного навчального середовища.

Складність і гострота модернізації змісту початкової освіти актуалізує ще ряд проблем, які вимагають концептуального переосмислення. *Це передусім здатність учителя початкової школи до інноваційної діяльності*, що спрямовується на постійне вдосконалення професійної компетентності та *готовність до впровадження особистісно зорієнтованої математичної освіти*.

Охарактеризуємо теоретичну модель інноваційної діяльності вчителя початкової школи, яка, на наших переконаннях, забезпечує можливості реалізації нового змісту математичної початкової освіти та включає в себе такі структурно-функціональні компоненти, як мотиваційний, креативний, технологічний і рефлексивний.

Інноваційна діяльність, у першу чергу, пов'язана зі змінами в мотиваційній сфері педагога, які визначають його ставлення до творчого пошуку та змін у професійній діяльності, а також надають перевагу мотивам самоактуалізації, співтворчості та самопізнання [5]. На нашу думку, це сприяє утвердженню нової позиції вчителя початкової школи в ставленні до математичної, а також до психолого-педагогічної науки. Участь в інноваційній діяльності дозволяє позбавитися авторитарних претензій на визнання правильною тільки власної точки зору, відкриває шлях до засвоєння варіативного педагогічного досвіду, сприяє розвитку креативності.

Креативний компонент інноваційної діяльності педагога передбачає розвиток нового бачення, готовність відмовитися від звичних схем і стереотипів поведінки, сприйняття, мислення, усталеного підходу до організації процесу навчання математики в початковій школі тощо.

Термін “креативність” з’явився у вітчизняній педагогічній науці для позначення здатності індивіда формувати нові поняття, навички, розвивати здібності для усвідомлення власного досвіду та створення не існуючого раніше. Іншими словами, креативність – це можливість здійснювати нове, це синтез процесуальних та особистісних характеристик індивіда, які дозволяють йому творчо перетворювати навколишню дійсність [5: 73].

У зв’язку з цим креативний компонент інноваційної діяльності вчителя має знаходити своє відображення в реальному процесі його взаємодії з учнями, яка спрямовується на організацію особистісно орієнтованого навчання математики в початковій школі та розвиток прагнення вдосконалювати подальшу професійну діяльність у цьому напрямку.

Технологічний компонент реалізується через взаємозв’язок з усіма структурно-функціональними компонентами інноваційної діяльності вчителя та забезпечує його здатність до оволодіння та застосування в початковій школі сучасних технологій загальнонавчального та предметного значення. Крім того, технологічний компонент інноваційної діяльності передбачає формування нового типу культури спілкування та інноваційного мислення педагога.

Основою нової культури спілкування та інноваційного мислення є творча проектно-технологічна педагогічна діяльність, яка характеризується дослідницькою, діалоговою та дискусійною формами роботи. Аналіз понять “культура”, “професійно-педагогічна культура”, який здійснено в дослідженнях В.М.Гриньової, І.Ф.Ісаєва, Н.Б.Крилової, А.К.Маркової, С.О.Сисоєвої, І.О.Пальшкової та ін., дозволяє вивести на якісний рівень розуміння поняття “проектно-технологічна культура вчителя початкової школи”.

Проектно-технологічна культура вчителя – це один із компонентів професійно-педагогічної культури, її складова частина, змістом якої виступає діяльність учителя щодо організації технологічного процесу навчання на уроках математики в початковій школі. Участь у ній забезпечує самореалізацію педагога, розкриття інтелектуального потенціалу, здатність здійснювати творчий процес, упроваджувати інноваційні технології навчання в практику. За особливостями реалізації проектно-технологічна культура педагога визначається сукупністю різних способів інноваційного перетворення педагогічної свідомості на основі прогнозування, планування та моделювання навчально-освітніх явищ, процесів і систем [2: 198].

Особливого значення в умовах реалізації особистісно зорієнтованої математичної освіти набуває рефлексія педагогічної діяльності, яка являє собою основний механізм усвідомлення професійних успіхів та недоліків, особистісних досягнень педагога. Рефлексія (від латинського reflexio – звернення назад), тобто аналіз, усвідомлення виконаної діяльності, мислення, спілкування та свого психічного стану у цій діяльності, – це природна людська здатність до роздумів про себе та навколишній світ [5: 76].

Різні аспекти рефлексивної діяльності людини досліджуються у філософській, психологічній та педагогічній науках. Поняття “рефлексія” активно розробляється вітчизняними психологами і педагогами (А.Бізяєва, А.Бодальов, В.Давидов, А.Зак, Ю.Кулюткін, А.Маркова, Л.Мітіна, Г.Сухобська, Л.Подимова, В.Сластьонін). Аналіз існуючих досліджень дозволяє підкреслити, що рефлексія виступає джерелом новацій і професійного розвитку, основою для перебудови уроків математики на основі застосування як предметних, так і загальнонавчальних технологій.

Здатність до рефлексії може знаходити своє відображення в процесі втілення індивідуального стилю педагогічної діяльності, в оцінці адекватності обраної стратегії, корекції педагогічного процесу, усвідомленні необхідності професійного розвитку протягом усього життя.

Рефлексивний компонент інноваційної діяльності вчителя початкової школи передбачає готовність працювати в ситуаціях невизначеності, гнучкість у прийнятті рішень, постійну спрямованість на пошук нового, нестандартних шляхів розв'язання навчальних (сюжетних) і життєвих задач з початкового курсу математики.

Повноцінна *реалізація особистісно зорієнтованої математичної освіти* здійснюється багатопланово: через інший погляд на систему оцінювання навчальних досягнень учнів, застосування здоров'язбережувального підходу під час навчання математики, оновлення психологічних знань педагога тощо.

Реалізації особистісного підходу в навчальному процесі, як зазначає О.Савченко, сприяє нова системі оцінювання, якій притаманна позитивна спрямованість, що ґрунтується на врахуванні рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач. За таких умов оцінювання стає не тільки засобом діагностики рівня реалізації поставлених цілей, а й вагомим чинником навчання, розвитку та виховання школярів, основою для коригування процесу й результатів пізнавальної діяльності, прогнозування подальших цілей та перспектив [4: 4].

У сучасній педагогічній науці оцінювання результатів навчальної діяльності визначається як процес установлення й вираження в умовних знаках (балах, оцінних судженнях учителя) якості результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів порівняно з нормативами, що задані освітніми стандартами. При цьому якість освіти постає не як сумарний вираз знань і вмінь з предметів навчального плану, а як інтегрований показник ефективності всіх етапів становлення особистості, що охоплює рівень сформованості основних загальнонавчальних умінь, життєвий і навчальний досвід учня, умови й характеристики процесу навчання та виховання. Таким чином, у сучасній дидактиці завдання контролю й оцінювання не обмежується виявленням рівня засвоєння учнями знань, умінь і навичок, а стосується визначення причин допущених учнями помилок, прогнозування майбутніх напрямів педагогічної взаємодії; передбачає аналіз ефективності використаних методів і прийомів, формування вмінь самоконтролю та само оцінювання.

Таким чином, нові підходи щодо оцінювання результатів навчальної діяльності молодших школярів взагалі та зокрема з математики слід розглядати як одну з умов повноцінної реалізації особистісно зорієнтованої освіти.

Особистісна орієнтація освіти зобов'язує педагога брати до уваги *організацію здоров'язбережувального підходу до навчання математики*, оскільки орієнтуючись переважно на інтелектуальні досягнення учнів, вони не завжди враховують психофізіологічні особливості, динаміку працездатності, особливості психічного та соціального здоров'я молодших школярів тощо. Водночас, слід наголосити, що зазначені ідеї особистісно зорієнтованого навчання вимагають оновлення психологічних знань учителя початкової школи.

Обов'язковою умовою модернізації змісту початкової математичної освіти має бути усвідомлення педагогами того, що будь-який предмет становить інтерес настільки, наскільки він корисний для здоров'я і щастя дитини. На відміну від традиційного погляду, за яким завдання освіти – мінімізація негативного впливу на фізичний стан учнів, вважаємо, що ефективно побудований навчальний процес крім усього іншого, може сприяти появі в них нових життєвих ресурсів, пов'язаних із збереженням та зміцненням власного здоров'я. Інноваційні технології, які використовуються в початковій школі, мають проходити експертизу з метою відповідності їх віковим, фізіологічним і пізнавальним особливостям молодших школярів і спрямовуватися на розвиток всіх сфер здоров'я: фізичного, психічного й соціального.

У зв'язку з організацією здоров'язбережувального навчально-виховного процесу пріоритетним є створення комфортних умов для навчання учнів і здійснення професійної діяльності вчителя. З точки зору психологів, *комфорт* – це психофізіологічний стан, який виникає в процесі життєдіяльності людини в результаті оптимізації її взаємодії з внутрішнім середовищем. Комфортність навчального процесу є тією якісною основою, яка може

реалізувати гуманістичний підхід та забезпечити успішність навчання учнів і педагогічної діяльності вчителя, сприяючи тим самим збереженню та зміцненню їх здоров'я [3].

Організація комфортного навчального середовища, у першу чергу, вимагає глибоке вивчення дитини як цілісної особистості. Саме на цю ідею особливу увагу акцентує О. Савченко. Так, вчена вважає, що якісна шкільна освіта має перебудовуватися на всебічне вивчення особистості, а не тільки враховувати інформованість і навченість дитини. Поступово слід нагромаджувати дані про фізіологічні та психологічні особливості школяра, емоційну спрямованість, естетичні уподобання тощо [4: 5].

Аналіз психофізіологічних та педагогічних досліджень (А. Білошиста, І. Воротілкіна А. Захаров, Н. Кондратов, О. Кочерга, Т. Карасьова, К. Платонов, Н. Федоров, Л. Татарникова, Н. Яновська та ін.) свідчить, що мозок людини – унікальний механізм, який керує діяльністю всього організму. Обидві його півкулі постійно взаємодіють між собою, але кожна відповідає за певні види діяльності: ліва – за більш логічне, раціональне мислення та мовлення, а права – за образне мислення, емоційність, інтуїцію. У людини переважно домінує діяльність правої або лівої півкуль. А це означає, що вона краще розуміється на математиці та інших точних науках, або ж, навпаки, – на гуманітарних.

Молодші школярі мають свої особливості розвитку мозку, які й визначають успішність і працездатність дитини. Перш за все, це ступінь дозрівання мозку. Як відомо, дитина до 8-10 років є правопівкульною, більш емоційною, у неї переважає образне мислення. У цей час зв'язки між клітинами мозку – нейронами лівої півкуль ще недостатньо сформовані. А це означає, що перевантажувати лівопівкульною діяльністю (аналізом, логікою, читанням, письмом, лічбою) не варто. Інакше недозріла ліва півкуля стомлюється, перенапружується, а права при цьому пригнічується. І замість розумового розвитку школяр інтелектуально та емоційно виснажується, втрачає інтерес до здобуття знань, у нього з'являються ознаки неврозу.

Щоб такого не траплялось, учитель, організовуючи процес навчання на уроках математики, має знати про особливості мозкової організації пізнавальних процесів молодших школярів. Крім того, з метою отримання більш детальної характеристики про психофізіологічні особливості доцільно враховувати провідний канал сприйняття дитиною інформації, або, іншими словами, тип модальності (спосіб, за допомогою якого людина сприймає світ).

Відомо, що впродовж життя ми пізнаємо навколишній світ, засвоюючи та використовуючи різні види інформації. Як свідчать психофізіологічні дослідження зазвичай, у дітей більш розвиненим є якийсь один канал сприйняття. Щоб краще засвоїти інформацію, комусь треба її побачити (таких учнів відносять до візуалів, або їх ще називають “глядачами”), комусь – почути (це аудіали, тобто “слухачі”), хтось для цього повинен рухатися (це кінестетики – “діячі”). Оптимальною для навчання математики в початковій школі є активність усіх цих каналів сприйняття учнями інформації [3: 6].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Отже, в умовах розвитку сучасного освітнього простору вчитель початкової школи має усвідомлювати, що математика є не тільки частиною науки, – це феномен загальнолюдської культури, оскільки відбиває історію розвитку людської думки та відіграє важливу роль у культурному зростанні особистості. При цьому можливості математичної освіти далеко виходять за межі власне математичних предметів. Люди, які в школі не навчилися мистецтву логічно доводити, не здатні відрізнити правильне міркування від хибного, ними легко маніпулювати. І тому низька математична культура в XXI столітті може стати серйозною перешкодою не тільки на шляху розвитку країни, а й досягненні людиною успіху в житті, значно обмежити її свободу. І навпаки, якісна математична освіта може захистити особистість від численних небезпек, підвищити шанси на самореалізацію, що є метою наших подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Енциклопедія освіти [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

2. Коваль Л.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія / Л.В.Коваль. – Донецьк: ТОВ “ЮГО-Восток, Лтд”, 2009. – 403 с.
3. Кочерга О.В. Психологічні особливості діяльності першокласників / О.В.Кочерга // Початкова школа. – 2005. – №3. – С. 5 – 9.
4. Савченко О. Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу / О.Я.Савченко // Початкова школа. – 2006. – №1. – С. 1–6.
5. Слостенин В. А. Учитель в инновационных образовательных процессах / В. А. Слостенин // Известия Российской Академии образования. – 2000. – № 3. – С. 73–79.
6. Петухова Л. С. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: монографія / Л. С. Петухова. – Херсон: Айлант, 2007. – 220 с.

Коваль Л.В.

МОДЕРНИЗАЦИЯ СОДЕРЖАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ КАК ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ВЛИЯНИЯ НА КАЧЕСТВО НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье раскрываются новые концептуальные подходы к модернизации содержания математической подготовки младших школьников как важнейшего условия влияния на качество начального образования.

Ключевые слова: инновационная деятельность, креативность, проектно-технологическая культура учителя.

Koval L.V.

MODERNIZATION OF MAINTENANCE OF MATHEMATICAL PREPARATION OF JUNIOR SCHOOLBOYS AS MAJOR FACTOR OF INFLUENCE IS ON QUALITY OF EDUCATIONAL

The article deals with new conceptual approaches to contents modernization of mathematics training of primary students as the most important factor that influences the quality of primary education.

Key words: innovational activity, creativeness, teacher's culture of project technologies.

УДК 372.881.116:808.5

Нищета В.А.

ЖИТТЄТВОРЧИЙ АСПЕКТ РИТОРИЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено висвітленню шляхів розв'язання проблеми риторизації шкільної мовної освіти, що передбачають навчання української мови за канонами риторики й діалогічною концепцією у контексті життєтворчого підходу.

Ключові слова: риторизація, мовна освіта, діалогічна концепція, етос, пафос.

Сьогодні в освіті України відбуваються фундаментальні реформаційні та трансформаційні процеси, які передусім пов'язані з підвищенням компетентнісної спрямованості навчання шкільної молоді. Науковці й педагоги-практики розробляють ефективні моделі практичного запровадження компетентнісного підходу в усі ланки загальної середньої освіти, і більшість фахівців схиляються до думки, що оптимальним знаряддям виконання завдання може стати педагогіка життєтворчості.

Пріоритетним напрямком модернізації шкільної мовної освіти є введення в навчальний процес курсу практичної риторики, оскільки до цієї науки останнім часом виник суспільний інтерес, що пояснюється всезростаючою потребою суспільства в умінні вправно володіти словом (М. Пентиліук).

Однак життєтворчий аспект викладання окремих навчальних предметів, зокрема й риторики, на сьогодні мало вивчений. Зазначена проблема є актуальною й очікує на своє вирішення.